
**VERZAMELDE CORRESPONDENTIE VAN DOMINE
D. GILDEMEESTER AAN AENEAS BARON MACKAY
1848 - 1852**

Bron:

Archief Mackaij van Ophemert ARA 's-Gravenhage

Historische en genealogische werkgroep voor de
Betuwe en Bommelerwaard

Transcriptie van een kopie inzake de
verzamelde correspondentie ter beschikking
gesteld door de heer R.J. van Ooijen

1996

INLEIDING

Toelichting

De transcriptie omvat, in afschrift, een reeks van brieven geschreven in de jaren 1848 - 1852 door Dominé **D. Gildemeester**, Predikant te Ophemert, en gericht aan **Aeneas Baron Mackay**, Heer van Ophemert.

De correspondentie verhaalt de dagelijkse nieuwtjes uit de gemeente Ophemert. De gang van zaken rond de Naaischool wordt, in bijna elke brief, aan de orde gesteld met als hoofdthema: de toelatingscriteria. De school te mogen bezoeken was kennelijk heel belangrijk gezien het verhaal van de (bedrogen) Dominé. Kortom een stukje verhalende geschiedenis omtrent het reilen en zeilen van onze voorouders in een Betuws dorpje.

Genealogische waarde

Daar in de correspondentie diverse personen uit Ophemert met naam en toenaam worden genoemd heeft de transcriptie ook duidelijk genealogische betekenis.

Verantwoording tevens verduidelijking

Bij het uitwerken van de transcriptie is gebleken dat, in een tweetal gevallen, een gedeelte van de tekst niet aanwezig was. Niet duidelijk is of e.e.a. bij het maken van de kopieën heeft plaats gevonden danwel dat de betreffende briefge-deelten niet in het familiearchief zijn aangetroffen.

In een klein aantal gevallen was het geschrevene niet te herleiden tot herkenbare woorden. Soms was het geluk aan de zijde van de bewerker en kon het oorspronke-lijke woord uit het zinsverband worden afgeleid. In die gevallen waarin dit niet mogelijk was is het niet leesbare woord of woordgedeelte vervangen door punten.

E.e.a. is er ook de oorzaak van dat, in een enkel geval, de naam van een predikant niet correct is weergegeven, waarvoor onze verontschuldiging.

De correspondentie is uit het midden van de vorige eeuw. E.e.a. is duidelijk merkbaar aan gebezigde uitdrukkingen, spelling en stijl. Daar dit geen enkele afbreuk doet aan de leesbaarheid van het geschrevene is de oorspronkelijke tekst onverkort en ongewijzigd overgenomen.

Hoog WelGeboren Heer!

Het zij mij vergund U HWGeb. eenige regelen toe te zenden daar de tijd nadert waarop de gewichtige zaak, waarin ik weet dat U HWGeb. groot belang stelt, plaats zal hebben, mijne intrede namelijk in de evangelie dienst aan de gemeente waar van U HWGeb. Heer zijt. De zaak heeft gelukkige voortgang gehad, zoodat, gelijk U HWGeb. zonder twijfel gezien hebt, de koninklijke approbatie door de Couranten is bekend gemaakt; derhalven, zoo de Heer wil en wij leven, hoop ik aanst. Zondag over 4 weken, 26 november, door Ds. **Heldring** in de bediening ingezegend te worden.

Hoe nader bij die tijd komt, des te gewichtiger wordt hij mij; voorwaar het is zalig aan mede zondaren het Evangelie der vrije Genade te mogen verkondigen; maar ook, er behoort zoo veel toe om getrouw bevonden te worden; veel wijsheid, veel voorzichtigheid, veel aanhoudenheid, veel ijver, veel liefde wordt er vereischt,

(Noot bewerker: overige tekst verloren gegaan)

(Noot bewerker: Het eerste gedeelte van deze brief is niet aangetroffen. Uit de tekst is af te leiden dat deze brief medio maart werd geschreven).

Uwe gesprekken hem meermalen tot zegen waren geweest; en voor mij was het ook een hernieuwd bewijs dat de Heer de dienst van **Voorhoeve** in deze gemeente heeft gezegend. Na dien tijd hadden wij ook meermalen hoogst aangename gesprekken met vrouw **Gijzen**. UHwg. vraagt mij daarnaar; ja wat mij aangaat ik twijfel geen oogenblik of de lijdensschool is haar goed geweest, en hare opgeruimde, blijmoedige stemming onder zware kastijdingen is meer dan eene natuurlijke gesteldheid; het is het werk des Geestes. UHwg. hebt voorzeker reeds vernomen dat zij op nieuws beproefd is door het sterven van het kindjen harer dochter die met **Hannes van Lent** getrouwd is? Zij verzocht mij UHwg. zulks bij gelegenheid te schrijven. Het kind was 4 maanden oud, kreeg stuipen en was spoedig weg; het was op Zondag 21 Jan. de ouders waren zeer ter neer geslagen. Vrijdag daaraan is het begraven; deze was de eerste begrafenis die ik bij woonde. De tweede was van de oude vrouw **van Kuilenburg**; zij was reeds lang blind geweest, 84 jaar oud; een spoedig verval van krachten eindigde haar leven. Toen ik vernam dat zij ziek was geworden bezocht ik haar; zij verstond mij wel doch antwoordde zeer weinig; ik kan slechts bij en voor haar bidden; ach mocht ze hare oogen geopend hebben om Jezus te zien! Den 2de febr. stierf dat oude mannetje dat te Zennewijnen bij **Sander de Bie** aan huis lag; ik weet niet of UHwg. hem kendet. Zijn laatste dagen droegen slechts het kenmerk van een dierlijk leven; ik heb hem nooit gezien want bij het eerste huisbezoek sprak men mij niet van hem. Den 2de febr. (denzelfden dag) ontvingen wij een bezoek van **Aart Vermijne** van Zennewijnen, ook dien avond vergeten wij nimmer; het was een feestavond; welk helder verstand, en Evangelische denkwijze! Ook hij kend zijn God en zaligmaker! Ik verlang zeer nader kennis te maken met de gebr. **van Schaik** en **Aart Kusters**; den laatsten hadden wij slechts 10 min. in de pastorie; maar hij komt nog wel eens terug, hoop ik. Met Mejuffr. **Valkis** (des Burgem. vrouw) had ik ook aangename en belangwekkende gesprekken over de waarheid; ik geloof dat zij daar het liefst over spreekt en zulke bezoeken rooven mij geen tijd; - anders moeten wij menigmaal een avond doorbrengen bij goede menschen doch waar het eerste ernstige woord het sein tot algemeen zwijgen is, dat is minder aangenaam. Had ik toch wijsheid om de waarheid op een aangename toon in het eenvoudig gesprek te pas te brengen! Als mij dat een oogenblik gelukt moet ik den Heer danken voor zijne genade. Ja, Hij verhoort het gebed en geeft soms ongezocht gelegenheid.

De preekstoel wordt mij dierbaar; daar kan men openlijk verkondigen gelijk U HWG schrijft: "Gij zijt veroordeelden, gij moet bekeerd worden".

Gisteren sprak ik over het lijden des Heeren in Gethsemané, de vreeze des doods als straf der zonde waardoor dat lijden zoo bitter was; ik had gelegenheid om voor te stellen wat de dood voor ons allen zou zijn indien Jezus niet geleden had; den vloek Gods niet gedragen had; maar ook om te vragen wie van ons nu behoorden tot, die discipelen van Jezus van wie Hij zeide: Indien ge mij zoekt zoo laat deze heengaan; - of wie Hem nog niet kenden, nog niet dienden als hun Verlosser en Heer. Men heeft opgemerkt dat mijne preeken altijd daar heen gaan, in onderscheiding van andere predikanten; tot nu toe geeft het geen ergernis voor zover ik bemerken kan; ach mocht het eens tot zegen zijn. Wij moeten op hope zaaijen; ook die hoop zal misschien nooit gezien worden doch wij gevoelen dat de dood ons is opgelegd en ook dat zaaijen zelf is reeds zalig ! De Heer make mij getrouw!

Onze bekwaamheid is alleen uit God! Ik ondervind het bij elke preek, bij elk gesprek; elk oogenblik: mijn gedurig gebed is: Heere, wat zal ik spreken? Want slechts wat Gij mij zeggen wilt dat kan ik spreken".

Ik zeg dit niet uit gewaande needrigheid, maar ik weet waarlijk van den één Zondag tot den anderen niet wat ik spreken moet. Soms zit ik een uur lang te denken, en schrik dan bij de gedachte: "Ik heb nog niet gebeden".

Men komt hier zeer goed ter kerke; vooral s'morgens soms ook vreemden, dat is mij aangenaam indien zij de plaatsen der gemeente leden maar niet innemen.

De winter was voor de armen zeer gezegend naar ik verneem: van hetgeen UHwg. tot mijne beschikking stelde deelde ik wat uit, echter niet veel. Ach, ik ben hier nog te weinig bekend; ik hoop dat het allengskens beter zal gaan. Voor de nood-lijdenden der gemeenten door de overstroming geteisterd heeft de collecte al-hier een lief sommetje opgebracht f 41.- 't is te zeer weinig naar gelang der behoefte. Ik liet de bus aan de huizen rondgaan op den 40ste jaardag der groote overstroming die alhier zoo veel verwoesting aanrichtte.

Ook ons zal de tijd hoogst aangenaam zijn Hwg. Heer! wanneer UHwg. met uwe waardige Echtgen. ook aan den verlangen van velen der gemeente zult voldoen door de hofstad met het needrig Op hemert te verwisselen. Mag ik UHwg. verzoeken onze eerbiedige complimenten aan Mevrouw **Mackay** over te brengen en tevens de verzekering aan te nemen

HoogWelGeboren Heer!

De hoogachting van UwHWG. dienstwillige dienaar **D. Gildemeester**.

Ophemert 7 Junij 1849

HoogWelgeboren Heer!

Het zij mij vergund UHwg. mijne hartelijke dankzegging te verzekeren voor de overmaking en het vriendelijk begeleidend schrijven der schoone vazen die ons tot aandoenlijk aandenken zullen blijven aan de hoogvereerde diep-betreurde christinne wier plechtige uitvaart ik mocht bijwoonen.

Volgens UwHwg. vriendelijke aanwijzing heb ik ter dankbetuiging naar Blitterswijk geschreven. Uw Hwg. gesprek van Zondag avond ll. is tot heden toe het eenig punt mijner overdenking geweest. Ik weet nog niet in hoeverre ik er mede instem vooral om-trent die zaak in kwestie. Ik heb de moeder van het meisje gesproken, ongelukkig in praesentie van een anderen Israëliet, haren neef. Daarom heb ik mij bepaald haar te vragen of zij toestond dat **Leentje** het Oude Testament las. Dit keurde zij geheel en al goed. Ik verklaarde haar dat ik over het gelezen niet op Joodsche maar op Christelijke wijs spreken zou. Ook dit baarde haar volstrekt geene zwaarigheid. Op de naaischool trof mij gedurig het gepaste antwoord dat zij mij op de voorgestelde vragen gaf; ja zij beantwoordde mij vragen die ik de vorige maal met de andere kinderen be-handeld had; dit was mij het bewijs dat zij wel ter dege luistert en het zijn op de naaischool niet

vruchteloos voor haar blijven kan. Toen dacht ik: mogen wij nu aanleiding geven dat zij van de school vertrekt, en aldus de gelegenheid mist er van te hooren? Is het geloof niet uit het gehoor? En moeten wij op het kerkelijk standpunt aldus consequent zijn dat wij de ons aangeboden gelegenheid laten varen om voor een verloren schaapjen van het huis Israels nuttig te kunnen zijn? Ja indien wij nu toegeven, hoe dan in't vervolg? Maar mogen wij ons aldus bekommeren over den dag van morgen; kan de Heer ook dan geen wijsheid geven? Ik voor mij heb voor het oogenblik geen vrijheid om nader aan te dringen op een maatregel die ons de gelegenheid zou ontnemen voor het meisje gezegend te kunnen zijn. Zoudt U Hwg. meenen het lezen van het N.T. aan de moeder te kunnen voorstellen als de eenige voorwaarde waarop hare dochter de naaischool mag blijven bezoeken, mij zal het eene dankstof zijn indien UHwg. het in 't geloof doende, 's Heeren zegen er op ondervindt daarin dat **Leente** op de school blijven mag.

Overigens hebben wij Maandag ll. eene vergadering gehad; de directrices vonden zeer goed dat wij ook met **Leentje** den Bijbel lazen; ja stemden ook toe dat de houding van een Jodinetje die niet medeleest wanneer men van den Heer Jezus spreekt te vijandig is als dat wij daaraan zouden mogen concideeren; haar zal het echter even als mij ten hoogste leed doen indien zij om die rede de school moest verlaten. Zij hoopten dat het nu met het O.T. goed mocht gaan.

Verder spraken wij over het doel der naaischool en het reglement. Ik beloofde op de volgende vergadering eenige bijvoegselen tot het Reglement voor te stel-len opdat het Christelijk doel nog meer bepaald werd uitgedrukt. Ook andere dingen zijn er, Hoog Welgeb. Heeren waaromtrent wij ons nader verklaren moeten. Immers UHwg. spreekt van de zulke die niet op de Catech. zijnde geene gelegenheid hadden Gods woord te leeren kennen; doch daarbij mag geen meisje toegelaten worden dat niet kan lezen en elk moet 12 jaar oud zijn. Nu is het zeker dat elk meisje 12 jaar oud, en dat lezen kan de Catech. geregeld bezoekt. Mij dunkt wij moesten de jonge toelaten. Het spijt mij dat UHwg. die zaken aldus briefsgewijs moet voorstellen. Wij hoopen althans dat UHwg. op de eerstvolgende vergadering tegenwoordig zult zijn. 't Zal dan ook noodig zijn juist te bepalen in welke betrekking de directrices en ook de predikant tot de naaischool staan, anders zal dat steeds moeilijkheid geven. Ik begrijp ten duidelijkst Hwg. Heer, welke Uw Hwg. bezwaren zijn; en nochthans moet ik betuigen dat zij die ook dezen winter de naaischool hebben bestuurd het met ijver en welwillendheid hebben gedaan, en ik geenerlei heb haar te mistrouwen. Ook zij wenschen eene positief christelijke leiding, en de bijbel in de eerste plaats. Wij hadden een alleraangenaamst gesprek omtrent dat punt. Nog werd er gesproken over de toelating van **Janna de Bie** (in plaats van hare zuster **Maartje**), een dochter van **Kees de Bie**. Indien Mevrouw **Mackay** daarin toestemt zal zij spoedig de school kunnen bezoeken.

Het was mij behoefte HoogWelGeb. Heer UHwg. eens deze zaken te schrijven; ik verzoek U de complimenten over te brengen aan Mevrouw en aan te nemen van mijn vrouw, mij steeds in UHwg. onschatbare vriendschap en Christelijke toege-negenheid aanbevelende heb ik de eer te zeggen

HoogWelgeboren Heer!

Uw HoogWelgeb. dienstwillige dienaar **D. Gildemeester**.

Ophemert 10 December 1849

HoogWelgeboren Heer!

Ik ben UHwg. mijn oprechten dank schuldig voor UwHwg. hartelijk schrijven mij onlangs geworden; ik ontving den brief juist op den verjaardag mijner intrede in de gemeente: - die dag was mij gewichtig: veel, onbegrijpelijk veel goeds was er te gedenken, kracht in zwakheid een jaar lang verkregen: - en daarbij eene groote schuld van zonden en ongerechtigheden te belijden; welke schuld in de laatste 14 dagen nog zoo veel grooter was geworden. Ach hoe onge-loovig, verkeerd, en oproerig was dat harte toen ik mij niets dan droefheid voorstelde van mijne terugkeer alhier; en slechts te klagen had over een jaar arbeiden in de gemeente. Indien iemand,

dan heb ik in mijne zoo hoogstgewichtige betrekking wel noodig gedurig gereinigd te worden door het bloed der besprenging; en indien er ooit zegen zal zijn op mijn werk dan zal het niet zijn om mijne verdienste, maar uit genade, louter genade; want ik heb alles verzondigd. Waarlijk, wij werden zeer goed ontfangen bij onze terugkeer: wij ondervonden veel hartelijkheid van meer dan één, ook van het huis der Burgemeester boven bidden en denken. Ik ging den dag na onze aankomst bij de meesten der notabelen rond en vond allen in eene zeer lieve stemming. Het is mij het beste als ik de gemeente beschouw als een groot ziekenhuis, waar ik mij bevind als kranken op-passer en gedurig het bezoek der medicijnmeesters aankondig. Gisteren preekte ik over Lucas 5: vs. 36 - 39. Vooral dat laatste vers trof mij: "En niemand die den ouden drinkt begeert terstond nieuwen: want hij zegt, de oude is beter". Dat terstond is zoo juist; ook een gemeente begeert dat nieuwe niet terstond; maar wellicht allengskens; de Heere geve die lankmoedigheid der landman die den vroegen en den spaden regen afwacht. De lectuur van den brief van **A. Kusters** was mij ook zeer aangenaam; ik dank UHwg. zeer voor die attentie. De zaal der naaischool is op 't oogenblik moeilijk; wij hebben op onze jongste vergadering het een en ander daaromtrent besproken, wij wenschen UwHwg. raad daar in te ontfangen alear wij handelen. Mevrouw **Mackay** ontfangt het bericht aangaande die vergadering hiernevens door mijne vrouw; mocht de gansche zaak een goed en door den Heer gegeven einde hebben. Indien U HWG het goedkeurt dan wenschte ik wel iets van hetgeen UHwg. door mij laat uitdeelen besteden aan het huisgezin van **de Jong**, den blinden man; die naar ik verneem in zeer moeilijke omstandigheden verkeert. Hij krijgt wekelijksch 50 cts van de diaconie, en 10 cts van de Burgemeester; zou het ook goed zijn hem voor de aanst. 3 maanden een kleine wekelijksche toelage te geven: bijv. 15 cts., dat was in 't geheel ongeveer f 2,- Ongelukkig dat die menschen zoo onkundig zijn, ik heb den man en de vrouw en 2 kinderen op de Catech. der bejaarden. Zij maken er redelijk goed gebruik van. **Huibert Vermasen** in den Achterhoek is ook al weder in moeilijke omstandigheden daar zijne vrouw ziek is geworden. En de oude vrouw **Kusters** te Zenden schijnt hare laatste dagen bereikt te hebben; ik denk dat zij haar einde zeer nabij is; hare verstandsvermogens zijn ..... zoö afgenomen dat men geen begrijpelijk woord uit haren mond verneemt. Hoogstaangenaam was het mij een woord van de hand van **Donald** te ontfangen; bij gelegenheid hoop ik hem eens weër te schrijven. Mag ik U nog verzoeken mijn eerbiedige complimentem aan Mevrouw **Mackay** over te brengen; terwijl ik de eer heb te zijn

HoogWelgeboren Heer!
Uw HWGeb. dienstwillige dienaar **D. Gildemeester**.

Ophemert 13 Maart 1850
HoogWelgeboren Heer!

Vergeef mij dat ik zoolang uitstelde UHwg. te danken voor de aller hartelijkste woorden ons in 't begin van febr. toegezonden. Even als die aan mijne ouders, die wij te Amsterdam lazen, getuigden deze bij onzen terugkeer alhier van Uw Hwg. oprechte deelneming en vriendelijk aandenken.

Alle paden des Heeren zijn goedertierenheid en waarheid dengenen die zijn ver-bond en zijn getuigenissen onderhouden. Ja, gedachtig en geloovig aan het ver-bond van Gods eeuwige genade in Christus zeggen wij Amen op al wat Hij wil, want zijn wil is het leven en de zaligheid zijns schepsels. Komt hier ook het waarom? op, o het moet aanstonds worden vervangen door een ander waarom: - aarom mogen wij den geliefden broeder zoo gerust nazien, waarom heeft God zijne genade zoo kennelijk aan die ziel verheerlijkt? O die vrije genade Gods die heeft hier groote dingen gedaan en zoo blijven er slechts tranen voor de aarde, maar eeuwige lofzegging voor den hemel. Dat hier op aarde de schoonste verwach-tingen worden teleurgesteld, de

werkelijkheid nooit aan het ideaal beantwoordt, dat weten wij, en door Gods woord onderwezen leeren wij er op rekenen. De on-dervinding is altijd veel smartelijker dan de berekening; maar ook bij die on-dervinding wordt de troost des Heeren gesmaakt en die is liefelijk.

Oosterzee heeft eens gezegd: de doornen en distelen bewaren en dat wij het hoofd niet nederleggen op de aarde: - zijn woorden kan ik niet weërgen, maar de gedachte heeft mij getroffen; en ik gevoel ook dat de kastijdingen der Vaders, aan het harte geheiligd, ons niet van Hem vervreemden integendeel nader tot Hem brengen. En de aansporing om te werken zoolang het dag is, waarvan UHwg. mij schrijft, ja ook die is mij goed en gezegend.

Ik denk dat het bericht van het treffend overlijden van **Jan Ton** reeds tot UHwg gekomen is. Hij ging heen op 20-jarige leeftijd ongeveer tegen alle menselijke berekening in. Gezond en sterk en oppassend was hij alleen in den afgeloopen winter soms wat onwel geweest; maar 14 dagen waren genoegzaam om alle krachten te slopen en het leven te doen eindigen. Wat zal ik van de ziel zeggen? God alleen weet hoe het met haar is. **Jan Ton** heeft den Heer wel gezocht, althans het goede gelijk men hier zegt; hij was mijn beste ca-techisant. Op de catech. heeft hij ook telkens gehoord wat hem noodig was. Ach mocht hij dat goede gevonden hebben! Het kostte mij veel hem te zien heengaan; hoewel hij weinig bij kennis was, gaf hij toch telkens bewijs dat hij hoorde wat ik hem zeide. 't Was mij alsof de naam Jezus eenige weerklank bij hem vond. Maar ik weet het niet, alleen dat weet ik dat de Heer bezig is de gemeente te onderwijzen, ach dat het opgemerkt werd. Met vrouw **van Heun** gaat het best. Als de Heer werkt wie zal het keeren? O het is de zegen des Heeren op het werk van Mevrouw **Mackay** in de gemeente; zij het de eersteling van een rijke oogst. Ja daar is een handvol koren op het land op de hoogten der bergen!

Hoogstaangenaam zou het mij zijn eens te mogen vernemen hoe het met **Donald** en **Jacob** is wat hun onderwijs betreft. Maar laat ik het hun zelf eens vragen. Terwijl ik U HWG verzoek aan Mevrouw **Mackay** mijne eerbiedige compl. over te brengen, heb ik de eer mij met hoogachting te noemen

HoogWelgeboren Heer
Uw HWG dienstwillige dienaar **D. Gildemeester**

Ophemert 29 April 1850
HoogWelgeboren Heer !

Niet lang geleden ontving ik UwHwg. schrijven waarvoor ik UHwg. ten hartelijkste dank. Veel goede en ook veel minder aangenaams meldde dat ons. Wij bedroefden ons over den val die UHwg. langen tijd, zoo het schijnt, in 't gaan belemmert daar UHwg. nu echter naar Rotterdam zijt vertrokken hoopen wij dat UHwg. in beterschap toeneemt. De beroeping als Ouderling der .... kerk is mij beiden verblijvend en bedroevend; het eerste omdat zulks zeer provideert voor het kerkgenootschap waarin ik gedoopt en als lidmaat aangenomen werd; het tweede omdat UHwg. nu voorzeker nog minder als ll. jaar te Hemert zult verwijlen. Op de Pippert hoorde ik dat **Donald** te 's Hage en pen-sion blijven zal, hem zullen wij derhalve ook weinig zien vrees ik. Maar het zijn ook gewichtige bezigheden die UHwg. roepen en mogen ze blijven strekken tot verheerlijking van Gods naam en uitbreiding van zijn rijk dan offere de Christen blijmoedig elk genot op, en geve zijne ziel over aan de dienst van Christus. En reeds is het een genot die vrijmoedige stem lezende te hoo-ren in de politieke beschouwingen, en het ernstig andwoord. Het laatste gaf ik aan de Burgemeester tot lectuur doch vernam er voorts niets van. UHwg. vraagt hoe het met hem gaat. Uiterlijk is alles zeer wel tuschen ons bei-den ik kan echter niet de minste toenadering in hem bespeuren wat de groote zaak betreft. De geschiedenis met dat kind wiens doop ik wilde uitstellen is niet naar mijn wensch geëindigd; aanstonds nadat ik de jonge moeder had gesproken ben ik ongesteld geworden (het was in de maanden sept. - oct. van verleden jaar) zoodat mij gansch ontgaan was er den kerkeraad van te

verwittigen; den eersten zaterdag nadat ik toen nog ongesteld zijnde de gemeente had verlaten werd het kind aan-gemeld om gedoopt te worden, terwijl de vader van de gevallen voorgaf dat ik het kind voor verdoemd had verklaard en het daarom volstrekt niet wilde doopen; de kerkeraad meende dat ik mij daarin door al te groote ijver had laten vervoeren heeft het zeer onjuiste beweerde van den man geloofd, en geoordeeld dat men mij en de gemeente het best zou dienen wanneer het kind in mijn afwezendheid gedoopt werd; dat is geschiet. In de gemeente teruggekeerd heeft men wel ingezien hoe wonderlijk het was den man die mij zoo beticht had, te gelooven, en erkend dat men beter gedaan had, mij eenige inlichting te vragen daar ik toch per brief wel te bereiken was. Maar men had het uit liefde en welmeenendheid gedaan enz. enz. en het was geschied. Ik schreef later aan Ds. **Heldring** om raad in dier gelijke gevallen gelijk er nu weder 2 aanhangig zijn; eene moet spoedig bevallen doch is, naar ik kan oordelen gansch verbroken van harte, alzoo dat het haar lichaam aandoet. **Heldring** raadt mij aan niet te veel onderscheid te maken in eene ge-meente waar de eigengerechtigheid zoo aan de orde van den dag is - doch over dit en alles wensch ik UHwg. liever te spreken zoo de Heere wil en de gelegenheid schenkt.

Op de naaischool zal met Mei veel verandering komen, eenige gaan er af onder anderen, het Jodinnetje. Anderen komen er op. Een roomsch meisje (vader ge-reformeerd, moeder roomsch) heeft zich aangediend, zij zal den bijbel mede lezen enz. zonder enig onderscheid; ik zie er volstrekt geene zwaarigheid in, en ingevolge het gesprek met UHwg. gehouden II. zomer ten opzichte van het Jo-dinnetje heb ik gemeend in UHwg. geest te handelen door eerst te vragen of zij den Bijbel medelezen zal en op het algeheel toestemmend antwoord de admisie goed te keuren. Nu is er echter een tweeden roomsch meisje waarvoor ik hoor dat ook aanvraag om toegelaten te worden, zal geschieden, wellicht ook een derde; wat denkt UHwg. daarvan? Ik voor mij zou vóór de toelating zijn omdat wij geheel op Christelijk Hervormd terrein blijven, als voorwaarde het lezen van den Bijbel stellende; hebt UHwg. echter zwaarigheid dan hoorde ik zulks, zoo mogelijk gaarne vóór aanst. maandag, daar wij alsdan weder vergadering hebben. Ik ben ongelukkig bedrogen uitgekomen met een dochttertje van **Geurt van Tusschenbroek** des rent-meesters arbeider; men zeide mij dat zij kon lezen; ik beproefde zulks met een schoolboekje dat zij bij de hand had en er ontbrak niets aan; 't bleek echter spoedig dat zij geheel van buiten kende wat zij toen voorlas en uit den Bijbel volstrekt niet lezen kan. Zij is dan nu helaas weder eene niet-lezende op de naaischool hoewel zij haar best doet; gelukkig is zij nu de eenige. Een ander droevig geval hadden wij met **Truitje de Bie**, die heeft centen ontstolen aan het meisje dat naast haar zat; eerst ontkende zij het onbeschaamd, zij wilde sterven als het waar was; ik liet haar bij mij komen, en na lang, lang spreken heeft zij het eindelijk bekend; zij zit nu afgezonderd en is daar zeer bedroefd om, heeft echter geen gevoel van zonde, dat mij het meeste leed doet. Met **Mientje Kusters** gaat het hoogst gezegend.

Nog vraagt UHwg. mij of er niet wat veel aangenomen zijn tot Lidmaten; wat zal ik zeggen, moet de maatstaf zijn ware vernieuwing der harten, ach dan moet ik er wellicht geen enkele aannemen; ik meen echter (en mijn gedurig gebed is om wijsheid) dat ik moet zien op verstandelijke kennis van de waarheid en den weg ten hemel, terwijl ik hun allen op het harte druk dat die aanneming hun niets baat voor de zaligheid integendeel hun oordeel zal verzwaren zoo zij niet bekeerd worden.

Maar ik schrijf te lang. Hoogwelgeboren Heer, vergeef mijn langwijligheid. Mag ik UHwg. verzoeken mijn uitnemenden dank te betuigen aan de HoogWG Heer **Mackay** UHwg. hooggeachten vader voor den brief voor eenige dagen ontvangen. Ik hoop dien spoedig te beantwoorden en tevens verzoeken wij beide onze betuiging van hoogachting aan Mevrouw **Mackay** over te brengen. Zeer wenschen wij dat UHwg. spoedig het huis te Hemert, de lentebloei en het schoon nieuw getimmerd koetshuis komt zien. Ik heb de eer mij te noemen

HoogWelgeboren Heer

UwHWG dienstwillige dienaar **D. Gildemeester**.

Ophemert 23 Mei 1850
HoogWelgeboren Heer!

Vele werkzaamheden in de week voor het Pinksterfeest en tot heden toe hebben mij belet UwHwg. brief eer te beantwoorden. Ik wil ook niet ontkennen dat ik zulks eenige dagen heb uitgesteld omdat de eerste indruk mij pijnlijk was. Het doet ons innig leed dat de naaischool telkens moeilijkheden baart; toen ik eerst in de gemeente kwam hield ik mij geheel en al buiten het bestuur; ja bezocht zelfs niet de vergaderingen; alleen maakte ik met groot genoeg gebruik van de vergunning om wekelijksch godsd. onderricht op de school te geven. De zaak aan het Jodinetje bracht er mij onwillekeurig in, doch ik achtte toen noodzakelijk mijne verhouding, en die van het bestuur tot de school juist bepaald te zien, van daar die nieuwe redactie der wet welke ik aan UwHwg. oordeel onderwierp. UHwg. hebt die wet goedgekeurd. De 2 eerste art. luiden aldus:

"Het bestuur der christelijke naaischool vergadert elken eersten maandag der maand om te spreken over de belangen der school".

"Dan wordt bepaald welke meisjes op de school zullen worden toegelaten, en welke met getuigschrift de school verlaten mogen"

Dientengevolge zijn wij den ganschen winter door voortgegaan in die werkzaamheden. Het was mij aangenaam geweest indien UHwg., die eerste art. hadt afgekeurd, en in de plaats daarvan de bepaling hadt gemaakt dat slechts in de Zo-mermaanden meisjes konden worden toegelaten en ontslagen, of ook dat de afwezige leden van het bestuur moeten geconsuleerd worden opdat de tegenwoordige leden overeenkomstig hunne goed of afkeuring zouden handelen. Dit althans wenscht UHwg. in UwHwg. laatste schrijven.

Geloof mij Hoogwelgeb. Heer het is onmogelijk een bestuur te benoemen zonder het eenig vertrouwen te schenken; en ik meende toch dat UHwg. ons dat vertrouwen schonk toen de nieuwe wet was goedgekeurd, en de vergaderingen in den laatst verlopen zomer door UHwg. noch door Mevrouw **Mackay** ooit bezocht werden. Mij dacht, wanneer wij ons aan de wet hielden waren alle moeilijkheden uit den weg geruimd. Ik had dan ook het roomsche meisje toegelaten omdat ik het beding had gemaakt dat zij alles zoude medelezen enz. - en het heeft doelgetroffen; na Paaschen schijnt de moeder met den Pastoor te hebben geconsulteerd, en toen heeft zij voor de toelating bedankt; het Roomsche meisje komt dus niet op de school. Het meisje dat niet kan lezen heb ik weder doen vertrekken, en met 1^e Mwei is het getal der schoolkinderen weder bijkans aangevuld. Het zal mij aangenaam zijn wanneer UHwg. weder te Hemert zijt te vernemen welke veranderingen in de wet zullen moeten geschieden opdat wij ons daarnaar mogen blijven regelen. Ook de aanbouw en inrichting van de nieuwe school hebben wij tot nader tijd verschoven. Wij wenschen UHwg. aanwijzing af te wachten. Door het plan wat wij hadden gemaakt meenden wij alle bezwaren voor **Mientje Kusters** te hebben opgelost; omdat de afstand nu te ver voor haar is, en het lokaal ook niet door haar kan worden schoongehouden en in orde gemaakt worden eer de meisjes komen. -Ja, indien de school door verkeerde handelingen van het bestuur ontaardde zou UHwg. voorzeker wel doen eene er naast op te richten; in dat geval zou het echter beter zijn dat ik met de leden van het bestuur alhier woonachtig aftrad; hetgeen ook, indien de deelhebbers het wenschten, gereedelijk zou kunnen geschieden. Mij althans ware het steeds het aangenaamst louter gods. onderwijs te mogen geven en verder buiten de zaken gehouden te worden. Dit tot zooverre.

De Pinkster maandagavond was allertreurigst, het was kermis, en ook **van Osch** heeft zijn huis opengezet voor de dienst des Duivels. Zij weten beter, althans schijnbaar maar roepen een zwaar oordeel Gods over ons in.

Op mijne woorden zwegen zij, maar wat baat het. Wij zullen hun winkel zoo veel mogelijk vermijden. Een alleraangenaamst bezoek van vrouw **van Heun** deed mij weder goed; ook dat

van **Aart Vermijne** den volgenden avond. Weder heeft eene weduwe een zware misstap begaan; - het schijnt dat de satan onrustig begint te worden. En toch blijft God de sterkste; Hij zal hem haast onder onze voeten verpletteren.

Met blijdschap vernamen wij, HoogWelgeb. Heer dat de wond genezen is; zoo ook dat UHwg. Mevrouw en Freule **Fagel** verwachtende zijt. De Heere geleide Haar HWG in welstand naar de plaats der bestemming, en UHwg. en familie spoedig hierhenen. Den lieven **Donald** dank ik zeer voor zijne letteren, ze waren mij zeer aangenaam. Mijn vrouw is de grootste dank schuldig aan Mevrouw **Mackay** voor den brief met dien van U Hwg. ontvangen. Wij verzoeken UHwg. Haar Hwg. van onze hoogachting te verzekeren. Inmiddels heb ik de eer mij te noemen

HoogWelgeboren Heer

Uw Hoogwelgeb. dienstwillige dienaar **D. Gildemeester.**

Ophemert 17 Julij 1850

HoogWelgeboren Heer !

De zaak der naaischool doet mij de vrijheid nemen UHwg. een oogenblik lastig te vallen te midden van UwHwg. veelvuldige bezigheden. Ik vernam dat UHwg. aan den morgen van UwHwg. vertrek den Rentmeester nog bezocht en met hem over die zaak gesproken hebt, doch zonder tot een finaal besluit te komen, althans zoo verhaalde hij mij. Ware het nu, dat UHwg. er toe besluit om den grond te koopen dan zou er zeker ten allerspoedigste permissie toe gevraagd moeten worden ten einde het lokaal voor den winter gereed zoude zijn. UHwg. weet dat ik de bezwaren tegen het Algemeen Armenfonds niet genoegzaam ken om ze te beoordeelen; maar zonder twijfel is het bij uitnemendheid goed dat UHwg. de zaak der aanbouw op een vasten grondslag wil doen rusten. Intusschen meende de rentmeester dat het allezins mogelijk zou zijn een duidelijk contract op te maken waarbij het gebruik van het lokaal door de begunstigers der Naaischool gebouwd uitsluitend bestemd zou blijven tot dat doel, tegen behoorlijke vergoeding aan het Armenfonds (eene kleine huur namelijk); hij vond eenig bezwaar in den verkoop omdat aanvraag moest gedaan worden ende verkooping ook publiek geschieden moest (dit laatste beaamde ik niet geheel) intusschen verklaarde hij mij, dat wanneer UHwg. besluit tot de noodzakelijkheid der aankoop de aanvraag aanstonds zal geschieden. Kan het nu zijn HWelgeboren Heer! dat UHwg. tot eenig besluit in dezen gekomen waart dan zou het mij hoogst aangenaam zijn daarvan bericht te mogen ontvangen, ten zij UHwg. direct aan den Rentmeester schrijft.

UHwg. hebt vernomen dat de kerkeraad van Aalst mij beroepen heeft en ik dat beroep in beraad heb genomen. Ik mag geen stap doen zonder 's Heeren wil duidelijk te kennen: en ik mag vertrouwen dat Hij de bevestiging geeft dat ik in dezen mijn wensch mag opvolgen en het Evangelie te Hemert blijven verkondigen. Doch ik moet nog eenige dagen wachten eer ik tot zekerheid kom, want ik denk dat de Aaltschen nog met krachtiger drangreden tot mij komen zullen en ik moet ook hooren wat voor de aanneming zou pleiten. 't Is mij lieflijk dat er dezer dagen gedurig bezoekers komen met de ernstige en welgemeende vraag of de Dominé toch blijven zal; en men verzekert mij dat zij die niet komen zulks laten uit onvrijmoedigheid. Laatstl. jaar om dezen tijd had ik niet gedacht dat iemand op een oogenblik verblijf langer dan noodzakelijk zou gesteld zijn. Nu treft het mij te meer zoo vele bewijzen van hartelijkheid te ontvangen.

Maar het doet ons leed dat Mevrouw **Mackay** met HareHwg. zoons heeft moeten vertrekken naar Ellekom. Intusschen wenschen wij hartelijk dat het HaarHwg. goed moge zijn aldaar Mevrouw **Fagel** te ontmoeten. 't Is eene zwaare beproeving welke de Heer in dezen goed heeft geoordeeld, een weg van Geloofs- en geduld oefening. Maar ook alle dingen moeten medewerken ten goede dergenen die God liefhebben. Mevrouw **Mackay** heeft de goedheid gehad mij de KR. van de Neder-landen ter lecture te zenden; mij dunkt het draagt alle de

kenmerken van een werk des lichts - maar hoe zal het toch zijn nu **Mr. Groen** vrijwillig is afgetreden? 't Is zonder twijfel eene Geloofsdaad; ja wij hebben nu slechts af te wachten langs welken weg de Heere God verder getuigenis zal doen afleggen. Ook in die hooge vergadering, van zijne eer en zijn Opperbestuur.

UHWg. zult naar wij vernemen niet dan over 14 dagen of wellicht 3 weken hier terug komen. De Heer weet wat goed is. Mijn vrouw draagt mij op UHWg van hare hoogachting te verzekeren. Zij verblijdt zich met mij in de belangstelling der Gemeente, en hoe langer zij hier is, des te meer zou het haar kosten wanneer wij eens moesten vertrekken. Bij het schrijven van dezen brief gebruik ik Wegdwood's copy book, van daar is de afdruk zoo potloodachtig. Vergeve UHWg. mij zulks.

Met de meeste hoogachting heb ik de eer mij te noemen.

HoogWelgeboren Heer

Uw HoogWelgeb. onderdanige dienaar **D. Gildemeester**.

Ophemert 19 September 1850

HoogWelgeboren Heer !

Het doet mij leed UHWg. voor heden niet uitvoeriger te kunnen schrijven. Ik wenschte UHWg. slechts met een enkel woord te melden dat ik heden met mijne huisvrouw Ophemert verlaat om ongeveer 4 weken zoo de Heer wil, bij onze be-trekkingen te vertoeven. De predikbeurten des namiddags worden waargenomen door de HH **Hulsteijn, Klippink, Naeff, Diesel**: verder moet ik alles overlaten.

van Hemert is ziek, ik vreze waarlijk hem niet weer te zien, althans het verval van krachten schijnt nu ernstig te worden. Nog eene zieke laat ik te Zenden, **Betje** namelijk, de vrouw van **van Zijderveld** die niet met haar huist. Zij had erge koorts, 't schijnt nu beter te gaan. **Klaas van de Wal** blijft lijdende hoewel de doctor hem eenige hoop gaf.

Innig smart het mij, en gewisselijk duizenden in ons land dat UHWg. niet tot Lid der Tweede Kamer gekozen zijt, maar Gods weg is gewoonlijk anders dan wij wenschten, dan wij vermoedden met ons Vaderland, onze kerk, onszelven. 't Is alles anders, gewoonlijk daar tegen in; maar God is ook zoo geheel an-ders dan wij zijn, kortzichtige schepsels. Het zij ons goed Hem te volgen door bezaaide en onbezaaide landen, grazige weiden ..... het eind zal zalig zijn voor hem die zich liet leiden. Mij is dezer dagen veel in de gedachten: Psalm 147 vs. 6 berijmd. Dat tegenloopen is de normale toestand hier beneden. Hier boven zal het anders zijn. Ik hoop zeer in 't begin van Oct. te Amsterdam te kunnen zijn, en dan de eer te mogen hebben UHWg. te zien op de vergadering.

UwHwg.brief over Almkerk ontving ik en handelde dien overeenkomstig. Ik heb verder niet gehoord hoe men dáár gezind was; de uitslag werd ons door de nieuws-bladen gemeld. **Heiltje Kusters** blijft nog koortsig; althans de laatste dagen waren minder goed. Gisteren was zij vrij. Mijn schoonzuster had gisteren de eer van Rotterdam naar Tiel te reizen met Mevr. **Mackay** geb. **van Lynden** en eenige van HHwg. dochters die weder naar Nij-megen vertrokken. Mag ik UHWg. verzoeken mede uit naam mijner vrouw onze eerbiedige groeten over te brengen aan Mevr. **Mackay** en veel liefs aan **Donald** en **Jacob**.

Met hoogachting heb ik de eer mij te noemen

HoogWelgeboren Heer

UwHwg dienstwillige dienaar **D. Gildemeester**.

Ophemert 28 October 1850

HoogWelgeboren Heer

Zeer dank ik UHwg. voor de toezending van Uw Hwg. - of liever der denkbeelden over het Armwezen in Nederland bescheidenlijk door UHwg. beoordeeld. Ik behoef UHwg. niet te zeggen dat ik het met groot genoegen en instemming las. Instemming niet zoo zeer als op een punt waarover ik lang gedacht had, integendeel het was mij aangenaam en nuttig op de hoogte der zaak gesteld te worden.

Maar eene vraag kwam al vroeger menigmaal bij mij op, en voornamelijk bij het lezen van UHwg. betoog. Ik wensch ze UHwg. voor te stellen. Wat zoudt UHwg. menen dat beter ware - alle giften die men voor de armen wenschte te besteden in de kerk of op andere wijzen aan de Diaconie te doen toekomen, of gedeeltelijk dat lichhaam in staat te stellen de armen te bedeelelen, en gedeeltelijk in eigen persoon giften uittereiken. Het is mij hier in de gemeente altijd iets moeilijks dat de armen op zoo velerlei wijzen giften kunnen vragen en ontfangen als 1e bij den Armmeester, 2e bij den Dominé van hemzelven en 3e aan hetgeen UHwg. en anderen hem ter uitdeeling ter hand stellen, 4e bij den Rentmeester, 5e bij den Burgemeester, 6e en wel voornamelijk wanneer UHwg. des zomers op het kasteel zijt, en des winters toch ook op velerlei wijzen. Wat de bedeeleling van den Burgemeester betreft die bestrijdt UHwg. ten eenenmale en met recht; maar dan blijven er nog 5 gelegenheden over, om niet te spreken van hetgeen de Armen nog bij andere welgezinden halen kunnen. 't Is gebeurd dat een arme rondging en overal een half brood kreeg. Mij dacht soms of men alle bedeeleling niet op de diaconie kan vereenigen, maar daarmede wordt ook zoo geweldig veel van particuliere weldadigheid weggenomen, en daarbij oneindig veel lieflijks en aangenaams.

Wellicht kunt UHwg. mij met een enkel woord terechtwijzen, ik zie er verlangend naar uit. Ik meen dat UHwg. dezen ontfangen zult op den verjaardag van **Jacob**. Hartelijk wensch ik UHwg. en de Hwg. Mevrouw **Mackay**, even als den jeugdigen verjarende en zijn lieven broeder geluk met dit feest. De Heere zegene hem overvloedelijk en UHwg. in hem.

Na de ongesteldheid die zoo gezegend afliep, en dat vooral in vergelijking met de droefheid in het koninklijk huis (was de jonge prins niet juist van gelijke jaren met **Jacob**?) zal de dankzegging lieflijk zijn. God de Heilige Geest verhoore UHwg. gebeden en make woning in zijn harte tot eere Zijner Almacht, tot UHwg. eeuwige vreugde.

Hier vonden wij bij onze terugkomst alles wel; het doet mij goed weder hier te zijn, even als mijne vrouw. De Naaischool is bijkans gereed, in de volgende week hoop ik ze in te wijden. Veel droefheid heb ik vanwege de kermis te Tiel; mijne arme schapen dwalen in groote getale daarheen. Gisteren hadden wij avondmaal, ik moest hoogst ernstig zijn en een ieder die in de afgelopen week betoond had den weg der wereld ten eeuwigen verderve te verkiesen het toenaderen tot den heiligen disch ontzeggen. Daar kwamen ook weinige. Het verblijde en bedroefde mij. Maar nu kon ik hen in de nabetrachting te meer overtuigen van hunne zonde daarin dat zij Gods woord en genade openlijk versmaad hadden; en van nieuws het Evangelie verkondigen met het woord: Ontwaakt gij die slaapt, en staat op uit den dooden en Christus zal over U lichten. Mocht nu, hetgeen de satan ten kwade gedacht heeft door den Heere die altijd genadig is ten goede gekeerd worden.

Klaas van de Wal wordt niet beter; zijn arme ziel evenmin. De vrouw vroeg mij aan Mevrouw **Mackay** te melden dat het in allen deel moeilijk gaat omdat er geene verdiensten zijn en alles verteerd wordt. Zij zeide mij dat mevrouw **Mackay** haar verlof had gegeven in zoodanig geval door mij zich tot HaarHwg. te wenden. **van Hemert** moet een droevig einde hebben gehad; ik hoorde er iets van. Arme man, waar zal hij nu zijn? UHwg. weet dat **Hendricka van Uitert** die het water had, en de oude vrouw **de Bie**, de schoonmoeder van **Smits** te Zennewijnen overleden zijn.

Donderdag avond hoop ik een gezelschapjen aan de pastorij te beginnen. de vro-men en zoekenden zielen hebben mij beloofd te komen, voorts heb ik het huis voor een ieder opengesteld. De Heere gebiede zijn zegen; ik ben niets, Hij alles; ik heb veel van noode. O bidt UHwg. veel voor mij, ik weet dat UHwg. zulks doet. En de Heer verhoort, ik ondervind het.

Ten hartelijkste dank ik UHwg. voor den brief te Amsterdam ontvangen, in ant-woord op den mijnen. Mijne vrouw draagt mij op UHwg. en Mevrouw **Mackay** van hare hoogachting te verzekeren en met den blijden verjaardag geluk te wenschen, terwijl ik de eer heb mij te noemen

HoogWelgeboren Heer

Uw Hwg dienstwillige dienaar **D. Gildemeester**.

Indien UHwg. eenige tractaatjens over hebt zoo deel ik ze zeer gaarne uit.
Vergeef dit ps.

Ophemert 11 Januari 1852

HoogWelgeboren Heer !

Zie daar pas mijn eersten brief in het Nieuwe jaar. Van dag tot dag stelde ik het uit en eindelijk tot heden daar het mij nu vergund is UHwg. onze oprechte heilwenschen uittedrukken bij UwHwg. geboortefeest dat, zoo ik meen, den 13^{den} dezer invalt. Des Heeren zegen bidden wij af over UHwg. en UwHwg. huis, en me-nigvuldige werkzaamheid tot heil van land en kerk.

De Heer die UHwg. riep tot een zegen voor velen doe dien ook wederkeeren in een zegen voor U zelve; een zegen des geloofs, der hope en der blijdschap we-tende dat UwHwg. arbeid in zoo allerlei betrekking als huisvader, voorganger, mede opziener, vertegenwoordiger des Volks niet ijdel is in Hem.

Hij spare UwHwg. leven tot in lengte van dagen; en mochten ook wat wij met UHwg. zoo vurig wenschen de krachten en gezondheid der Hwg. Mevrouw **Mackay** gespaard en hersteld worden to UwHwg. vreugde en dankzegging en die van zeer velen.

UHwg. hebt voorzeker reeds vernomen van de laatste vergadering te Bennekom en het daar besprokene. De artikelen werden U toegezonden en aan Uw Hwg. oordeel onderworpen. Tot mijn innige smart mocht ik die vergadering niet bijwonen; het ijs in de rivier, dat die dagen juist veel was, maakte het mij onmogelijk.

In de gemeente is geen bijzonder nieuws. Er zijn twee erge zieken, **Kaatje**, de nicht van den ouden **van Schaik** te Zenden, die de kanker in de borst heeft, en waarschijnlijk niet herstellen zal daar zij het te lang verzuimde; doch in wier harte het werk des Heeren steeds meer openbaar wordt; zij leert hare zonden en verloren toestand alzo kennen dat zij dag en nacht treurt en weent en bidt dat het heil des Heeren haar overkomen mocht. Voorts den vrouw van **Wouter van de Vijver** die reeds geruime tijd zwaar lijdende is. Zij verhaalde mij dat de Heer bij haar geweest was en tot haar gesproken had en gezegd dat zij wel hoop op de zaligheid hebben mocht. Arm mensch, ik kan echter volstrekt geen geestelijk leven of beginsel daarvan bij haar bespeuren.

Wij hebben een adres aan de Tweede Kamer opgemaakt en verzonden. Het is immers goed op een zegel van 50 cts, en onder couvert? 't Moet toch niet onder kruisband?

Op de Naaiscool gaat het goed; wij verblijden ons steeds over **Mientje**. Op de vergadering dien aangaande van 5 Jan. werd niets bijzonders verhandeld.

De vrouw van **Jan de Bie**, des Burgemeesters knecht is kennelijk veranderd in het afgelopen jaar. Ik vreesde eerst er aan te geloven omdat zij niet wel bij 't hoofd geweest is, en haar spreken soms nog verward was; hoe meer ik haar nu spreek, bemerk ik echter dat het groote werk aan haar geschied is, en zij roemt .... in die genade des Heilands aan haar, ... blind en verloren schepsel, gelijk zij zelve zich noemt, bewezen. - Zoo zijn er van tijd tot tijd nog lieflijke kenteekenen van 's Heeren genade, als van een handvol koren.

Mijne vrouw wordt door 's Heeren groote goedheid beter, en neemt toe in krach-ten. De kerk mag zij echter nog niet bezoeken tot ons leedwezen.

Mag ik UHwg. verzoeken ons beider betuiging van hoogachting aan HHwg. Mevr. **Mackay** over te brengen en **Donald - Jacob** zeer van ons te groeten, terwijl ik de eer heb mij te noemen
HoogWelgeboren Heer

UwHWG. dienstwillige dienaar in Christus **D. Gildemeester** .

Ophemert 2 Februari 1852

HoogWelgeboren Heer !

Hoe hoogstaangenaam het mij steeds is UwHwg. schrift te lezen gevoelt UHwg. dat UwHwg. laatste brief van 13 Jan. j.l. mij smarte aangedaan heeft. Intusschen dank ik UHwg. zeer voor al het gemelde en de mededeeling van UwHwg. bezwaren. -Maar zijn ze van dien aart dat UHwg. geen deel meer nemen zult in de ondernomene zaak? De beschuldiging van Clericalisme trof mij, daar ik weet dat mijne vrienden en ik ons daar tegen steeds zeer hevig hebben uitgelaten. Maar wat UHwg. nu schreef aangaande den brief van Ds. **Heldring** deed mij vermoeden dat het bij zijn Eerw. schulde.

Ik heb aanstonds over die zaak geschreven nog steeds innig betreurende dat ik de vergadering te Bennekom niet had kunnen bijwonen. Het resultaat dat ik verkreeg is het navolgende. Er heeft zelfs geen schijn van bedoeling bestaan om autocratisch te handelen als Predikanten Vereeniging; wij hadden ons geheel en al willen houden aan het besprokene op de Amst. vergadering. Ds. **Heldring** (zijn brief voor een paar dagen ontfangen ligt vóór mij) heeft UHwg. gemeld dat wij eenige inleidende artikelen op onze vergadering hadden vastgesteld en hij ze UHwg. zou toezenden. Natuurlijk om UHwg. oordeel te vernemen. Dat hij ze niet in zijn brief insloot kwam van daar dat **de Graaf** ze zou overschrijven, en hij die copy nog niet ontfangen had.

Ik herinnerde mij aanstonds dat ds. **Heldring** toen wij na de Amst. vergadering naar onze woningen stoomden deze woorden sprak: "Wij zullen nu eenige artikelen opstellen, en ze den Heer **Mackay** toezenden, Hij doe er mede wat goed is - dat de zaak slechts tot stand kome". Daaruit bleek ten klaarste dat het hem niet te doen was om oppermachtige regeling en bestuur, maar om de zaak zelve; dit heb ik uit die en vroegere woorden telkens kunnen opmerken. Neen, al is het waar dat Ds. **Heldring** in gedurige ontwikkeling is wat het kerkelijk standpunt aangaat. Zijn streven in deze zaak is waarlijk geen clericalisme, integendeel waarachtige liefde voor de zendingzaak bijzonder op Java; en dat op kerkelijk gebied in vereeniging met allen die daarin willen medewerken. En daarin zijn wij, die met hem de zaak ondernamen, homogeen.

Ik bid van God dat er geen wortel van bitterheid oprijze die beroering make. Ds. **Heldring** heeft niet bedoeld wat UHwg. er in gezien hebt. God geve dat door deze zaak de liefde niet verkoeld. Ik heb UHwg. weder iets te vragen aangaande de Naaischool daar is een meisje genaamd **Betje van Balgoijen**, haar moeder stierf, zij woont met haren ouden va-der alleen. Op de dagschool kan zij nu niet meer komen, daar zij te huis moet blijven als haar vader werkt. Maar op de Naaischool kwam zij zoo gaarne. Zij kan reeds vrij goed lezen en oefent zich ijvrig. Wij maakten bezwaar omdat het gaan op de dagschool niet verzuimd mag worden. Doch toen ik vroeg of zij niet eerst nog een jaar op de dagschool kon gaan bleek ook dat onmogelijk te zijn. Wat dunkt UHwg. hier omtrent? Wij wenschen wel gaarne dat zij op de Naaischool komen moge; het is een lief en onplichtig weeskind.

Nog een meisje doet aanvraag namelijk **Keetje van der Sluis**; hare moeder belooft dat zij er getrouw komen zou. En ook **Bartje van Heun**, wanneer er plaats is. Het zal mij zeer aangenaam zijn UHwg. oordeel in deze zaken te mogen vernemen.

Ik lees telkens van Gemeenten die een adres aan de Tweede Kamer opzonden, met name genoemd in de Nederl. UHwg. weet immers dat ik UHwg. schreef dat Hemert niet achterlijk bleef; reeds 4 weken geleden zonden wij het in.

Mag ik UHwg. verzoeken ons beider betuiging van hoogachting aan Haar Hwg. Mevrouw **Mackay** te verzekeren en veel liefs aan **Donald** en **Jacob**.

Terwijl ik de eer heb mij te noemen

HoogWelgeboren Heer
UwHwg. onderdanige dienaar **D. Gildemeester**.

Ophemert 13 Maart 1852
HoogWelgeboren Heer !

Nog stelde ik uit UHwg. zeer te danken voor het advies in de zaak der opgave aan diaconie-rekening. Wij hebben gehandeld ingevolge naar UHwg. aanwijzing. Thans kom ik tot UHwg. met eene dringende bede, en wel voor een man in den Bommelerwaard, eene huisvader, een oprecht en waardig Christen. Sints den aard-appelen nood ging hij terug; zijn goed werd bezwaard, zijn winkel ging gebukt onder schulden; vrouw en kinderen werden ziek en nu zal hij het niet lang meer kunnen volhouden ten zij de Heer uitkomst gave door de broederlijke liefde der Christenen in eene tegemoetkoming van ongeveer *f* 4 à 500. Ik had die aanvraag door middel der Vereeniging willen doen, doch het schijnt dat daar geene aan-vragen voor bijzondere personen in geplaatst mogen worden (hoewel ik het toch soms zag). Nu doe ik het schriftelijk aan eenige Christenen in ons vaderland. Voorzeker klopt ik bij UHwg. niet te vergeefs aan. Ik heb in dezen winter nog niets voor rekening van UHwg. besteed, gelijk UHwg. telkens de goedheid hebt mij te veroorloven: zou het kunnen zijn dat UHwg. het geld dat anders daarvoor besteed werd, of meer, of minder, aan den armen huisvader wilde te koste leggen? Hij woont te midden eener zedeloze verwaarloosde gemeente, waar de ongodsdiensterij of neologie heerschende zijn; en daarbij omringd van eene droeve soort van afscheiding; daaronder schijnt hij, onzer kerk getrouw gebleven, als een licht in de duisternis. In zijn val zou de vijand en zijn bende juichen; in zijne wederoprichting door de Broeders 's Heeren naam verheerlijkt worden. In deze zaak wenschte ik UHwg. ook raad te vragen. Zou het goed zijn indien ik voor dien man ook aanvraag deed bij den Heer **van Rheede** te Rotterdam ? Maar in dit geval verzoek ik UHwg. vriendelijk mij den juisten naam en Lita lature van genoemden Heer te willen opgeven. Daarvan ben ik gansch onkundig. En zoude UHwg. mij ook aanraden aan de W.Edg. HH **Groen van Prinsterer**, **Elout**, en **Capadoce** te schrijven of zou het kunnen zijn dat UHwg. er een woord van spreken wildet ? Schrijft UHwg. mij eenvoudig wat ik doen moet, het aan UHwg. overlaten of zelf te schrijven. Het is mij zoo aangenaam UHwg. goeden raad te mogen inroepen.

In de gemeente gaat het tamelijk. Van mijn Donderdag avond gezelschap heb ik voortdurend veel genoeg. De Heer zegent die zaak. De oude vrouw **Jagtenberg** (genaamd **Mie Boon**) is deze nacht overleden. Hare ziekte was treurig, maar hoe zal het haar nu zijn? Ik vreeze zeer voor het ergste. Morgen hoop ik zeven kinderen te doopen; spoedig nog 3 à 4. Er zijn weder een paar droevige gevallen van onechte kinderen. Wij hebben eene bepaling gemaakt in de kerkeraadsvergadering ten opzichte derzulken. De doop zal uitgesteld worden, om, zoo mogelijk tot eenige boetvaardigheid te leiden. Moeders die geen lidmaat zijn zullen eerst de Catechisatie moeten bezoeken; in elk geval geen oorzaak van berisping geven en ééne getuige bij den doop medebrengen. 't Is slechts een maatregel van tucht; de zegen is alleen van boven. - Het weder ontstane engagement van **Willem Formijne** met **Keetje van Mil** is voor de tweede maal ten einde; ik verheug er mij in **Keetje** is werkzaam met hare eeuwige belangen; dit schijnt wel eene oorzaak geweest te zijn waarom het engagement geen voortgang had. Morgen avond komt zij met **Betje** van den tuinman bij ons. Naar mate er eenig leven in de gemeente ontstaat wordt ook de vijandschap erger; is geen kwaad teeken.

Met groote belangstelling volg ik de debaten in de Tweede Kamer over de rente-belasting; de bijbladen der St. courant ontving ik nu geregeld. De dag des Heeren wordt hier met zeer veel genoeg gelezen; ik heb reeds twee inteekenaren; ik wenschte het algemeen gelezen te zien;

ook ingeval van verandering van Predikant, dat nog verre zij. Te Harderwijk beroept men mij niet omdat ik hier te vast ver-bonden ben, zoo schrijft men mij.

Mag ik UHwg. verzoeken ons beide betuiging van hoogachting in Christelijke liefde aan de Hwg. Mevrouw **Mackay** over te brengen en veel liefs te zeggen aan **Donald** en **Jacob** terwijl ik de eer heb mij te noemen

HoogWelgeboren Heer
UwHwg onderdanige dienaar in Christus **D. Gildemeester**.

Ophemert 6 Mei 1852
HoogWelgeboren Heer !

UwHwg. aller vriendelijkste filicitatie op mijn gedenk dag is mij buitengewoon lieflijk. Mijn oprechte bank betuig ik UHwg. en niet minder Mevrouw **Mackay** voor dit bewijs van aandenken en onverdiende groote belangstelling. Ik heb veel, zeer veel weldaden des Heeren te vermelden, en boven alles deze dat Hij den armen zondaars een Heiland deed vinden. Hem heb ik van noode. Genade over elk levens jaar, elken levens dag, over mijn werk, mijn woorden, over alles.

Hartelijk verblijden mij de goede berichten aangaande den Hwg. Heer **Mackay** van Ophemert, waarvan UHwg. voornemen van spoedig hierheen te komen ten bewijze strekt. Mocht de buiten lucht de krachten geheel herstellen! Mogen wij ook eenige hoop voeden dat Mevrouw **Mackay** het stille landleven voor de drukte der Hofstad inwisseld? hoewel ik de bezwaren weet; ach er is hier beneden zoo wei-nig, of liever, geen ongestoord genot - dan alleen in de wet des geloofs en de vaste hope der eeuwige rust!

Zeer verblijdt mij, ten anderen, wat UHwg. schrijft aangaande de artikelen door **Felix** gezonden. De zaak is niet nieuw maar wellicht beter gepraeciseerd dan op de bijeenkomst te Amsterdam. Indien UHwg. en de overige leden der Commissie te 's Hage met die artikelen kunt instemmen, of er ook bedenkingen over in 't midden brengt zouden wij daar eenig voorstel van voren van UHwg mogen verwach-ten?

In een van UHwg. mij zoo aangename laatste brieven schrijft UHwg. een woord aangaande de 11 art. van beperking van het algemeen reglement der Herv. Kerk. Wij hebben daarover op onze ringvergadering, gisteren gehouden, gesproken. Ik wees daar o.a. op art. 2 dat waarlijk niet stilzwijgend voorbij gegaan, en derhalve geadmitteerd, mag worden. Vooral in dier dagen van het aanhangig wetsontwerp op de armen zaak. Zwijgt de kerk, dan is zij haar recht van spreken, waarmee het ontwerp eene wet werd, geheel kwijt.

Ziet dat woord "andere gemeentefondsen en goederen" niet bepaaldelijk op de diaconie-goederen? Het kwam ons op de ringvergadering noodzakelijk voor onze stem te doen hooren bij wijze van adres aan de sijnode. Eene commissie zal dat adres redigeren. Men vroeg mij mijne bedenkingen schriftelijk op te geven. Wat dunkt UHwg. van deze zaak? En zijn er niet nog andere punten waarop wij de aandacht moeten vestigen; vooral op het geheele denkbeeld der beperking? -Wat het reglement zelf betreft, daarover valt nu niet meer te handelen; hoewel het ellendig is ten opzichte van den waarborg voor de vastheid der leer - dat woord, als ter loops "de handhaving der leer" en ik ook betwijfel of men kan zeggen dat de kerk zelve het aangenomen heeft. Het zal mij hoogst aangenaam zijn indien UHwg. er een oogenblik tijds aan kunt geven, iets naders omtrent die belangrijke zakewn van UHwg. te vernemen. In de volgende week hoop ik mijne vrouw hierheen terug te brengen. Zij is te Amsterdam weder onder medicinale behandeling omdat zij nog veel hinder had aan het kerkgaan, enz.

Ik dank UHwg. hartelijk voor de belangstelling ons ook in deze zaak betoond. Wonderlijk dat **Hendrik**, immers UHwg. knecht? naar America vertrekt, voorzeker staat het in verband met afscheiding. **Mietje Valkis** de dochter der schoutin is hier terug gekomen, ik hoopte dat zij eene aanwinst voor Hemert zal zijn. Anst. week trouwt **Handrien**, kerkelijk. Weder bezocht ik

eenige verder afgelegenen als ook de Masmolen. De vrouw is redelijk wel, doch zwak, de kinderen lief. Zij sprak ook van **Ferdinand**; in hem, en zij getuigde het, ziet men het bewijs dat niet alleen grooten, zoo als de fam. **Mackay**, maar ook gewone menschen voor den hemel kunnen levn.

Mag ik UHwg. verzoeken Mevrouw **Mackay** van mijn hoogachting der Christelijke liefde te verzekeren. Het vertrek van Freule **Fagel** naar Berlijn zal UHwg. ook weder moeilijk zijn. En mijne hartelijke groeten en dank voor hun aandenken aan UHwg. zoons terwijl ik mij nedrig noem

HoogWelgeboren Heer

Uw Hwg. onderdanige dienaar in Christus **D. Gildemeester**.

P.s.: Dezen morgen 7 Mei vind ik iets in de Nederl. omtrent de 11 art. van beperking. De aandacht zal er allengs op gevestigd worden. Maar is er reeds eenige stap door de sijnodale commissie gedaan?

Voor eenige dagen ontving ik zeer hartelijke en sympathiserende brief van **Voorhoeve**. Vergeeve UHwg. dit postscript.